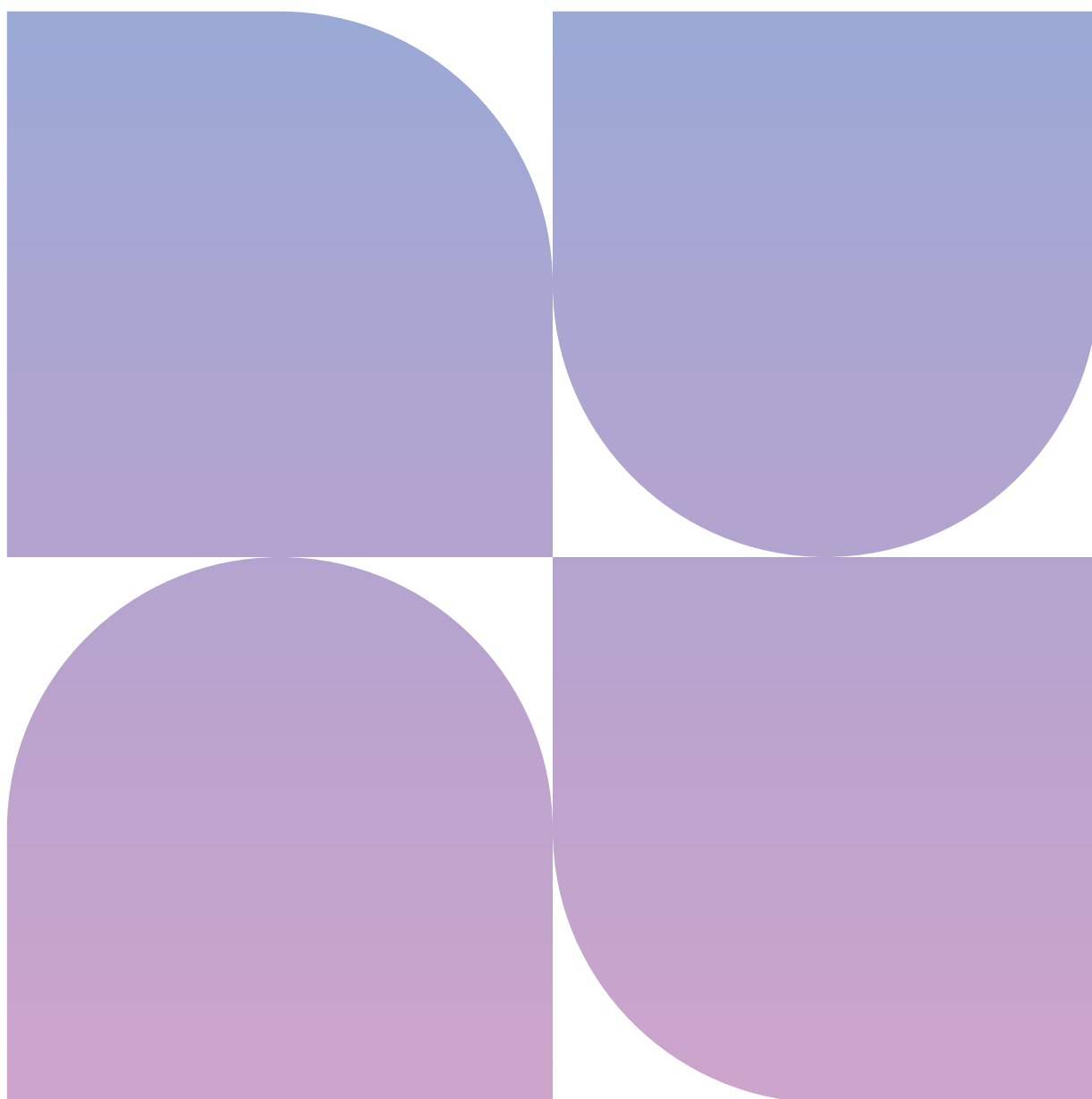

ANALIZA FINANSOWA KOSZTÓW WDROŻENIA MODELU ASPE

**OPRAC. JOLANTA KRUK
GDAŃSK, LISTOPAD 2023**

SPIS TREŚCI:

1. Wstęp.	3
2. Opis celów analizy oraz jej przedmiotu i zakresu.	6
3. Pytania i kryteria stosowane na potrzeby analizy.	7
4. Zastosowana metodologia.	8
5. Opis przebiegu analizy i napotkanych w toku jej realizacji trudności/ ograniczeń.	9
6. Opis wyników analizy.	10
7. Wnioski i rekomendacje dotyczące włączenia standardów do głównego nurtu polityki.	34

1. WSTĘP.

Niniejsza analiza finansowa jest próbą oszacowania kosztów wdrożenia oraz kosztów zaniechania wdrożenia (tzw. analiza kosztów zaniechania) „Modelu ASPE - Standardu usług asystenckich dla dzieci i młodzieży o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zdrowotnych w ogólnodostępnych i integracyjnych oddziałach przedszkolnych i szkolnych” [Model ASPE].

Na zlecenie MEIN w ramach projektu „Asystent ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych – pilotaż” w latach 2021 – 2023 przetestowano usługi asystentów w ponad 320 szkołach i przedszkolach z terenu całego kraju, w których przez średnio 10 miesięcy pracowało ponad 600 par dziecko-asystent. Model ASPE został opracowany na bazie wyników badań przeprowadzonych w trakcie pilotażu i wniosków z jego realizacji.

Model ASPE zawiera wytyczne do wdrożenia usług asystenckich dla MEIN, organów prowadzących szkoły i przedszkola, dyrektorów szkół i przedszkoli, obejmujące:

- standard usług asystenckich, w formie propozycji zmian prawnych określających:
  - o zasady zatrudniania asystentów w szkołach i przedszkolach,
  - o profil kompetencyjny i wymogi wobec kandydata na asystenta,
  - o kryteria kwalifikacji dzieci i młodzieży o specjalnych potrzebach edukacyjnych do objęcia wsparciem asystenta,
  - o program i zasady organizacji kursu dla asystentów oraz wymogi wobec podmiotów organizujących kurs asystenta.
- wytyczne dla organów prowadzących oraz przedszkoli i szkół w zakresie:
  - o organizacji pracy ASPE w szkołach i przedszkolach,
  - o zadań ASPE i sposobu ich wykonywania w przedszkolu i szkole,
  - o zasad współpracy ASPE z pozostałym personelem szkoły poza zajęciami lekcyjnymi i z nauczycielem/ami w trakcie zajęć lekcyjnych.

Zgodnie z Modelem ASPE asystent to niepedagogiczny pracownik szkoły lub przedszkola, przypisany do konkretnego ucznia lub dziecka. Jego zadania obejmują działania o charakterze opiekuńczym i pielęgnacyjnym. Asystenci nie są rozwiązaniem dedykowanym wszystkim uczniom o specjalnych potrzebach edukacyjnych, a jedynie tym, którzy nie mogą efektywnie i bezpiecznie dla siebie i otoczenia funkcjonować w szkole bez stałego wsparcia dorosłej osoby.

W ramach pilotażu ustalono, że oprócz asystenta ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych [ASPE] niezbędny w przedszkolach i szkołach jest też asystent ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zdrowotnych [ASPEZ]. Wsparcie ASPE może być przyznane uczniowi, który:

a. wymaga stałego wsparcia drugiej osoby w związku z trudnościami:

- w samodzielnym funkcjonowaniu w szkole (poruszaniu się, higienie, rozumieniu treści i organizacji nauki itp.),
- w komunikowaniu się (niepełnosprawność słuchu, afazja, mutyzm itp.),
- wynikającymi z niskich kompetencji społecznych lub wysokiego poziomu lęku uniemożliwiającego samodzielne funkcjonowanie w szkole/przedszkolu;

b. prezentuje zachowania agresywne i/lub autoagresywne tak nasilone, że nauczyciel nie jest w stanie zapewnić bezpieczeństwa jego i reszty uczniów w klasie/szkole, bez wsparcia dodatkowej osoby;

c. prezentuje zachowania utrudniające pracę reszcie klasy (natręctwa, niekontrolowane okrzyki, zachowania itp.) tak nasilone, że nauczyciel nie jest w stanie efektywnie prowadzić zajęć, bez wsparcia dodatkowej osoby;

Wsparcie ASPEZ może być przyznane uczniowi, który z powodu stanu zdrowia lub niepełnosprawności potrzebuje:

pomocy w:

- przyjmowaniu leków w szkole,
- obsłudze pompy insulinowej, żywieniowej, koncentratora tlenu itp. urządzeń medycznych z których korzysta uczeń,
- cewnikowania,
- oczyszczaniu sondy, rurki tracheotomijnej itp. z wydzieliny itp.
- dodatkowego (poza nauczycielem) nadzoru w celu zapewnienia bezpieczeństwa w przypadku chorób takich jak hemofilia, epilepsja, wrodzona łamliwość kości itp.

Wdrożenie usług asystenckich będzie odpowiedzią na zgłaszane przez szkoły trudności we właściwej realizacji założeń edukacji włączającej.

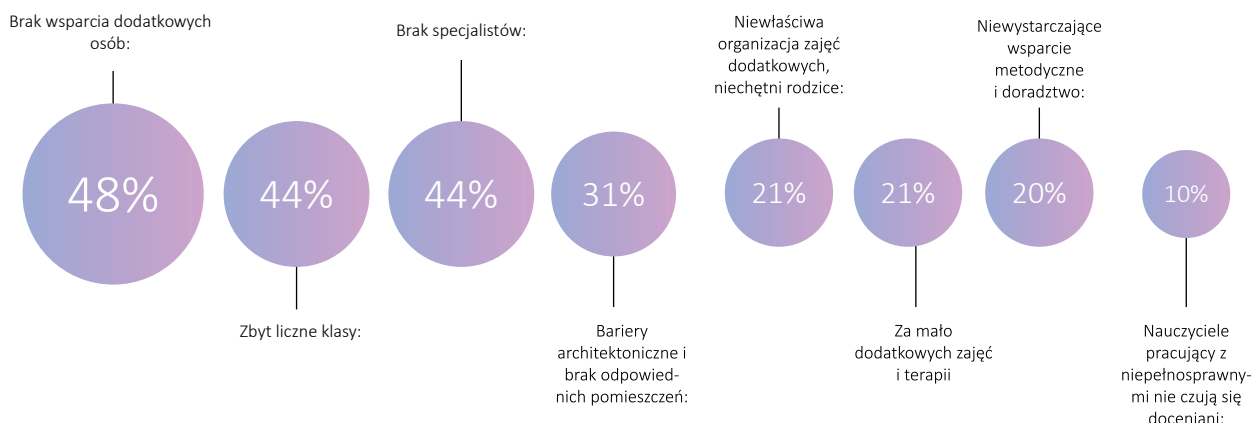
Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi stanowią 18-20 % całej populacji uczniowskiej (wg. GUS), a część z nich stanowią uczniowie, który czasowo lub stale potrzebują wsparcia asystenta by móc dobrze funkcjonować w szkole. Z dostępnych opracowań, dokumentów, badań i doświadczeń wynika, że w połowie ogólnodostępnych szkół/przedszkoli kształcących uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych nie zapewniono odpowiednich warunków do zaspokojenia ich potrzeb. Raport z kontroli NIK¹ wskazuje, że nauczyciele realizujący edukację

¹NIK; Wspieranie kształcenia specjalnego uczniów z niepełnosprawnościami w ogólnodostępnych szkołach i przedszkolach lata szkolne 2014/2015-2016/2017; www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-ksztalceniu-uczniow-z-niepelnosprawnościami-2017.html; data dostępu: 18.11.2023

włączającą w kontrolowanych placówkach dostrzegali korzyści dla społeczności szkolnej pływ

CZYNNIKI UTRUDNIAJĄCE REALIZACJĘ EDUKACJI WŁĄCZAJĄCEJ

w opinii nauczycieli i specjalistów zatrudnionych w placówkach objętych kontrolą (wg częstości wskazań)

jące z jej wdrożenia. Wskazywali oni jednak na czynniki utrudniające prawidłową realizację kształcenia specjalnego uczniów, wynikające m.in. z braków organizacyjnych i finansowych.

Wykres 2. Czynniki utrudniające realizację edukacji włączającej

Asystent ucznia pozwoli odciążyć specjalistów – pedagogów, pedagogów specjalnych i nauczycieli współorganizujących kształcenie od zadań typowo opiekuńczo -pielęgnacyjnych. Poza tym asystent ułatwi nauczycielom indywidualizację pracy z uczniem. Przeciętny nauczyciel przedmiotu uczy w ciągu roku szkolnego minimum 300 uczniów, a rekordziści nawet 800. Nie jest możliwe by w takiej sytuacji nawet najlepszy nauczyciel pamiętał o każdym dostosowaniu i był w stanie uwzględnić je na każdych zajęciach. Asystent jest wówczas gwarantem, że uczeń otrzyma zawsze stosowne wsparcie.

Asystent umożliwia powrót do przedszkoli i szkół dzieci i młodzieży z najcięższymi niepełnosprawnościami i z chorobami przewlekłymi. Obecnie bywa, że problem podawania leków w szkole lub wykonywania zabiegów takich jak cewnikowanie czy zmiana pieluch powoduje, że rodzice rezygnują z posłania dziecka do przedszkola, a następnie wybierają nauczanie indywidualne. To jednak zaburza rozwój kompetencji psychospołecznych dziecka oraz najczęściej uniemożliwi podjęcia zatrudnienia jednemu z rodziców.

Asystenci pracują w szkołach w Australii, Włoszech, Szwecji, Kanadzie, Finlandii, Niemczech, Irlandii, na Malcie, w USA i innych krajach. W Wielkiej Brytanii w 2011 roku stanowili aż 25% wszystkich pracowników szkół (Webster, Blatchford 2012).²

2. OPIS CELÓW ANALIZY ORAZ JEJ PRZEDMIOTU I ZAKRESU.

Analiza finansowa stanowi element analizy ekonomicznej, czyli zespołu czynności badawczych, które dotyczą wyników rzeczowych i finansowych, stanu ekonomicznego i pozycji na rynku oraz organizacji procesów i metod działania. Pojęcie analizy ekonomicznej, w tym finansowej, dotyczy metody badania naukowego polegającej na rozłożeniu badanego przedmiotu lub zjawiska na części składowe, w celu wykrycia składników przyczyniających się do kształtowania danego przedmiotu lub zjawiska.

Celem analizy ekonomicznej, w tym finansowej jest przygotowanie odpowiednich informacji stanowiących podstawę do podejmowania decyzji gospodarczych. W przedmiotowej analizie finansowej celem jest uzyskanie informacji dotyczącej:

- a) kosztów/korzyści włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki, ryzyk tego przedsięwzięcia
- b) kosztów wykluczenia edukacyjnego, społecznego i zawodowego osób z niepełnościami tzw. „kosztów zaniechania” wprowadzenia do szkół ogólnodostępnych asystenta ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych jako integralnej części kadry szkoły.

Informacje – dane z analizy finansowej mogą stanowić istotny argument – przesłankę ku wdrożeniu ASPE do powszechnej praktyki lub o zaniechaniu działań ku temu prowadzących.

Ponadto badaniom metodą desk research poddano m.in. dokumenty dotyczące kształcenia osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych, zasiłków dla nich i osób sprawujących nad nimi opiekę.

---

²Domagała-Zyśk E. (2018). Personel pomocniczy w szkołach ogólnodostępnych w Europie i USA– wyniki badań nad modelem i skutecznością wsparcia. Warszawa: MEN.

3. PYTANIA I KRYTERIA STOSOWANE NA POTRZEBY ANALIZY.

Dla przeprowadzenia analizy finansowej programu ASPE określono następujące pytania badawcze:

Tabela 3. Obszary i pytania badawcze

Obszar badawczy	Pytania badawcze
koszty i korzyści włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki oraz ryzyka tego przedsięwzięcia	<ul style="list-style-type: none"> • jakie są koszty włączenia usług asystenckich do głównego nurtu? • jakie są korzyści? • kto jest podmiotem kosztów i/lub korzyści? • jakie są ryzyka realizacji procesu?
„koszty zaniechania” wprowadzenia do szkół ogólnodostępnych asystenta ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych jako integralnej części kadry szkoły.	<ul style="list-style-type: none"> • jakie są prawdopodobne koszty społeczne niepodjęcia interwencji w postaci wprowadzenia ASPE? • jak koszty społeczne przekładają się na • sferę finansową – obciążenia budżetu w • przypadku braku podjęcia interwencji? • izolacja vs integracja dzieci z przewlekłą • chorobą i/lub z niepełnosprawnością

Kryteria badawcze

Analizy ekonomiczne, w tym finansowe można **rozpatrywać ze względu** na:

- stopień szczegółowości badań analitycznych,
- zakres przedmiotowy badań analitycznych,
- częstotliwość i czas przeprowadzania analizy,
- zastosowane metody badawcze,
- rodzaj informacji analitycznej.

Ze względu na **stopień szczegółowości** badań analitycznych analiza finansowa programu ASPE jest analizą ogólną, w której dokonano oceny za pomocą syntetycznych wskaźników, bez ustalenia przyczyn kształtowania się ocenianych wielkości.

Ze względu na **zakres przedmiotowy** badań analiza finansowa programu ASPE jest analizą odcinkową – objęła bowiem wybrane elementy projektu i poddała je odrębnym badaniom (bez

badania wzajemnej współzależności skutków i przyczyn): koszty włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki oraz koszty zaniechania wdrożenia.

Ze względu na **częstotliwość i czas** przeprowadzania analiza finansowa programu ASPE jest analizą doraźną, podjętą jednorazowo w ściśle określonym celu.

Ze względu na **zastosowane metody** badawcze analiza finansowa programu ASPE jest analizą funkcjonalną polegającą na badaniu wybranych elementów programu, w podziale na części według określonych funkcji.

Ze względu na **rodzaj informacji analitycznej analiza** finansowa programu ASPE jest analizą wskaźnikową – przeprowadzoną w oparciu o dobrane i zweryfikowane wskaźniki.

Ze względu na **rodzaj przyjętej podstawy odniesienia** przedmiotowa analiza dotyczy porównania ze wskaźnikami wdrażanego modelu ASPE.

4. ZASTOSOWANA METODOLOGIA.

Przeprowadzona analiza zrealizowana została głównie w oparciu o dane ilościowe, pierwotne i wtórne. Dane pierwotne - materiały wewnętrzne – zawierające informacje pochodzące z instytucji, w przedmiotowej analizie dane dotyczące kosztów wdrożenia programu ASPE - zostały udostępnione przez Ośrodek Doradztwa i Treningu Kierowniczego z siedzibą w Gdańsku.

Natomiast materiały zewnętrzne – informujące o otoczeniu – zostały pozyskane na drodze badań deskresearch stron internetowych oraz wywiadu telefonicznego.

W badaniach ilościowych istotą jest pomiar umożliwiający porównanie ze sobą zebranych wyników. W przedmiotowej analizie zastosowano porównanie przekrojowe, czyli odniesiono się do wartości innych jednostek.

5. OPIS PRZEBIEGU ANALIZY I NAPOTKANYCH W TOKU JEJ REALIZACJI TRUDNOŚCI/ OGRANICZEŃ.

Analiza realizowana była w miesiącach październik-listopad 2023 r.

Rysunek 1. Organizacja prac analitycznych.

Zdefiniowanie problemu badawczego oraz celów badania zostało określone przez Ośrodek Doradztwa i Treningu Kierowniczego z siedzibą w Gdańsku i doprecyzowane podczas spotkania z wykonawcą, w związku z czym nie wystąpiły żadne trudności.

Rozwój planu badawczego polegał przede wszystkim na określeniu kluczowych pytań badawczych oraz zarysowaniu obszarów poszukiwania danych, wskazania potencjalnych źródeł potrzebnych informacji i danych.

Gromadzenie danych zogniskowane było wokół danych dotyczących Polski oraz doświadczeń ponadnarodowych. Na poziomie gromadzenia danych wystąpiły trudności polegające na braku dostępności informacji dotyczących kwot wynagrodzeń nauczycieli, w tym realizujących nauczanie indywidualne.

Analizowanie danych nie przysporzyło większych trudności realizacyjnych. Prezentacja wyników została zaplanowana w formie raportu, streszczenia (najważniejsze wnioski oraz rekomendacje) oraz prezentacji w formacie power-point.

6. OPIS WYNIKÓW ANALIZY.

I obszar badawczy:
koszty i korzyści włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki oraz ryzyka tego przedsięwzięcia [ASPE]

By odpowiedzieć na pytanie jakie są koszty włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki należy określić co stanowi te koszty. Koszty te jasno precyzuje opracowany w ramach projektu „Model ASPE Usługi asystenckie dla dzieci i młodzieży o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zdrowotnych w ogólnodostępnych przedszkolach, szkołach podstawowych i ponadpodstawowych”. Wskazane tam zostały dwie grupy kosztów, które obejmują etap przygotowawczy oraz etap realizacji pracy asystenta.

Na etap przygotowawczy składają się koszty przeszkolenia kadry szkół i asystentów:

- szkolenie dyrektorów i kadry szkół z zakresu współpracy z asystentem w trakcie zajęć i poza nimi,
- szkolenie dyrektorów i kadry szkół z zakresu korzystania z technologii asystujących,
- szkolenie asystentów kurs podstawowy ASPE,
- szkolenie asystentów kurs ASPEZ,
- dodatkowe szkolenia ASPE lub ASPEZ.

Na podstawie realizacji projektu „Asystent Ucznia o Specjalnych Potrzebach Edukacyjnych – pilotaż” oszacowano koszt szkolenia **na 1 ASPE** w zależności od rodzaju kursu wynosi:

- kurs na ASPE (I stopień) – **3 000,00 zł**

- kurs na ASPEZ (II stopień) – **3 000,00 zł**

Koszt wyszkolenia ASPEZ to **6 000,00 zł**. ASPEZ uczestniczy w dwóch stopniach szkoleń.

Kalkulacja obejmuje koszt wynagrodzenia prowadzących szkolenia (w tym szkolenie z pierwszej pomocy przedmedycznej, technologii asystujących), koszt prowadzących egzamin, koszt wynajmu sali szkoleniowej, cateringu i materiałów na szkolenia.

Szkolenia kadry szkół realizowane będą w ramach środków na doskonalenie zawodowe, więc nie będą one generowały dodatkowych kosztów wdrożenia.

W **etapie realizacji** uwzględniono koszty zatrudnienia pracowników oraz koszty związane z zapewnieniem dostępności szkoły.

Koszt zatrudnienia pracownika na stanowisku ASPE lub ASPEZ obejmują:

- koszt badań pracowniczych,
- koszt badań sanepidowskich (jeżeli dotyczy)
- koszt szkolenia z BHP
- koszt dodatkowych szkoleń (jeżeli dotyczy)
- koszt dodatkowego wynagrodzenia rocznego (wyłącznie w przypadku organów prowadzących będących JST).

W ramach zrealizowanego w latach 2022/2023 pilotażu usług asystenckich, kwota wynagrodzenia asystenta odpowiadała kwocie minimalnego wynagrodzenia za pracę wedle obowiązujących w danym momencie przepisów. W opinii samych asystentów oraz kadry szkół i rodziców jest to kwota nieadekwatna do wykonywanej pracy. Tak niskie wynagrodzenie było jedną z przyczyn dużej rotacji asystentów w trakcie pilotażu.

Doświadczenie to pozwala rekomendować rozwiązanie, by ASPE otrzymywał wynagrodzenie wyższe niż pomoc nauczyciela, ponieważ posiada wyższe kompetencje oraz wykonuje zadania o wyższym stopniu skomplikowania, a wiele z tych zadań wykonuje samodzielnie. Uzasadnione jest również to, by wynagrodzenie asystenta było uzależniane od stopnia trudności pracy jaką wykonuje, zakresu odpowiedzialności i niezbędnego przygotowania do tej pracy.

Szacując więc całościowy koszt zatrudniania ASPE/ASPEZ tj. koszty wynagrodzenia brutto przy zatrudnieniu na umowę o pracę, przez cały okres edukacji ucznia przyjęto:

1. Biorąc pod uwagę rekomendację autorów Modelu dot. wysokości wynagrodzenia, koszty dodatkowych wynagrodzeń (tzw. 13tka), koszty badań, poziom wynagrodzenia płacy minimalnej gwarantowanej od 1 lipca 2024 r. na poziomie 4 300 zł przyjęto stawkę na poziomie 4 400 zł/mc
2. Okres zatrudniania ASPE/ASPEZ dla jednego ucznia określono na 12 lat tj. maksymalny okres jego edukacji przy założeniu, że uczeń będzie potrzebował ASPE przez cały okres jej trwania, i tak:.
  - edukacja przedszkolna – 3 lata
  - zerowy etap edukacyjny – 1 rok
  - szkoły podstawowe – 8 lat

Tabela 4. Koszt wynagrodzenia ASPE/ASPEZ

	Ilość miesięcy w roku	Ilość lat	Ilość miesięcy	Miesięczna stawka płacy zasadniczej	Miesięczne całkowite koszty zatrudnienia	Koszt wynagrodzenia
Edukacja przedszkolna	12	3	46	4 400,00	7 269,75	261 711,00
Zerowy etap edukacyjny	12	1	12	4 400,00	7 269,75	87 237,00
Klasy I – VIII	12	8	96	4 400,00	7 269,75	697 896,00
Suma		13	156			785 133,00

Tak więc koszt zatrudniania ASPE/ASPEZ tj. koszty wynagrodzenia brutto przy zatrudnieniu na umowę o pracę, przez cały okres edukacji ucznia na obecne uwarunkowania, wynosi 785 133,00 zł.

Koszty związane z zapewnieniem dostępności szkoły mogą się pojawić w katalogu dodatkowych nakładów finansowych jakie poniesiecie szkoła w ramach wdrażania usług asystenckich.

W wyniku zatrudnienia ASPE lub ASPEZ powrócą do szkół uczniowie (dotychczas pozostający w nauczaniu indywidualnym), którzy dla bezpiecznego funkcjonowania w szkołach potrzebują dostosowania przestrzeni i zastosowania technologii asystujących. Organy prowadzące szkoły mają obowiązek zadbać o bezpieczeństwo uczniów oraz pracowników szkół.

Przykładowe wyposażenie, które może okazać się konieczne, by uczeń mógł uczyć się w szkole:

- podnośnik w toalecie
- przewijak dla osoby dorosłej w toalecie
- dostosowane biurko i krzesło
- duży monitor

- dostosowana klawiatura i myszka
- aplikacje zmieniające mowę na tekst i odwrotnie
- czytniki, powiększalniki itp.
- pętla indukcyjna w klasie (z mikrofonem dla każdego ucznia na ławce)
- podjazdy
- winda lub schodolaz (alternatywą może być organizacja wszystkich zajęć danej klasy na parterze)
- pokój wyciszeń
- i inne.

Jednakże przyczyną pojawienia się tych kosztów nie jest okoliczność pojawienia się wdrożenia ASPE, ale obowiązująca od 19 lipca 2019 r. Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (z póź. zm.), wdrażana za pomocą Programu Dostępność Plus. Celem Programu jest zapewnienie swobodnego dostępu do dóbr, usług oraz możliwości udziału w życiu społecznym i publicznym wszystkich obywateli.

W związku z tym, iż zobowiązania te wynikają z niezależnych aktów pranych, w tym wyższych rangą, nie będą one brane pod uwagę w przedmiotowej analizie. Pojawiają się niezależnie od wdrożenia ASPE, zaś w samym Modelu wskazano możliwe źródła ich sfinansowania.

Do listy kosztów włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki wydaje się zasadne dopisać proces legislacji i wprowadzania koniecznych zmian prawnych by takie wdrożenie miało szansę zaistnieć.

Realizacja przedmiotowego projektu zakładała:

- przeprowadzenie pilotażu usług asystenckich, w tym badań w trakcie pilotażu,
- opracowanie na podstawie wniosków z pilotażu, w tym raportu z przeprowadzonych badań,³ ostatecznej wersji standardu usług asystenckich, w formie propozycji zmian prawnych określających:- zasady zatrudniania asystentów w szkołach i przedszkolach, - profil kompetencyjny i wymogi formalne wobec kandydata na asystenta,- kryteria kwalifikacji dzieci i młodzieży o specjalnych potrzebach edukacyjnych do objęcia wsparciem asystenta,- program i zasady organizacji kursu dla asystentów oraz wymogi wobec podmiotów organizujących kurs asystenta.
- opracowanie wytycznych dla organów prowadzących oraz przedszkoli i szkół w zakresie:- organizacji pracy ASPE w szkołach i przedszkolach- zadań ASPE i sposobu ich wykonywania w przedszkolu i szkole- zasad współpracy ASPE z pozostałym personelem szkoły poza zaj-

³Badania w projekcie prowadził Uniwersytet Warmińsko-Mazurski. Wnioski z badań zostały ujęte w dokumencie "Raport z badań pilotażowego wdrożenia usług asystenckich ASPE przeprowadzonego w ramach projektu „Asystent ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi ASPE- pilotaż” (umowa nr. UDA-POWR.02.10.00-00-1004/20-04) dostępnym na stronie www.asystentspe.pl; data dostępu: 18.11.2023

ciami lekcyjnymi i z nauczycielem/ami w trakcie zajęć lekcyjnych. Wszystkie te elementy zostały zrealizowane i jako części składowe Standardu Usług ASPE stanowią gotowy materiał „do wzięcia”. Zarówno na poziomie podstawowym, czyli samego ASPE, poprzez organy prowadzące, gminy jak i ustawodawcy.

Dodatkowym elementem jaki wzięto pod uwagę przy analizowaniu kosztów włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki jest prognoza wydatków w dłuższym horyzoncie to jest 10 najbliższych lat. Prognoza ta zawiera w sobie kilka kluczowych założeń.

Podstawową daną wyjściową jest koszt zatrudniania ASPE i ASPEZ. Kwota 87 237,00 zł jest całkowitym rocznym kosztem zatrudnienia Asystenta wg obowiązujących na dzień dzisiejszy regulacji prawnych dla pracowników samorządowych.

Założenie 1

Kwotę wynagrodzenia co roku zwiększono się o 5%. Zwiększenie to, uśrednione, zakłada podnoszenie poziomu najniższego wynagrodzenia oraz podwyżki dla pracowników.

Założenie 2

Ilość ASPE i ASPEZ wskazaną do zatrudnienia jest ilością szacunkową i biorąc pod uwagę kolejne lata charakteryzuje się wzrostem nieliniowym (szczególnie ASPE).

Podjęto przy tym szacowaniu próbę określenia ilości przedszkolaków i uczniów o spe którzy potrzebowaliby wsparcia ASPE lub ASPEZ. Jest to bardzo trudne zadanie, bo wymaga diagnozy funkcjonowania dziecka, a nie diagnozy medycznej. Z dwojga dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności z powodu tej samej jednostki chorobowej czy tego samego rodzaju niepełnosprawności jedno może wymagać asystenta, a drugie zdecydowanie go nie potrzebuje. Obecnie żaden system zbierania danych w Polsce nie dysponuje danymi opartymi o diagnozę funkcjonalną. W związku z tym podjęto próbę oszacowania potrzeb po przez zwrócenie się do dyrektorów szkół i przedszkoli biorących udział w pilotażu.

Wedle deklaracji dyrektorów należałoby przyjąć, że ilość asystentów powinna wynosić:

- 3-5 na przedszkole
- 5-10 na szkołę podstawową
- 2-5 na szkołę ponadpodstawową

Według danych GUS w roku szkolnym 2022/2023 w Polsce funkcjonowało łącznie 34 539 szkół, przedszkoli i punktów przedszkolnych prowadzących oddziały ogólnodostępne i integracyjne. To oznaczałoby zapotrzebowanie na asystentów na poziomie między 123,5 tys. a 238,3 tys. asystentów. Dla porównania wedle danych GUS w roku szkolnym 2022/23 w Polsce zatrudnionych było 512,1 tys. nauczycieli (pełne etaty).

Podjęto również próbę zwrócenia się do organizacji pozarządowych i przyszpitalnych klinik pediatricznych, by na bazie swoich doświadczeń wskazały jaki odsetek z pośród dzieci i młodzieży z danym typem niepełnosprawności lub choroby przewlekłej może potrzebować asystenta. Niestety przez te podmioty również nie są zbierane tego typu dane.

Biorąc pod uwagę dostępne dane statystyczne szacujące potencjalną ilość uczniów potrzebujących ASPE/ASEZ widzimy, iż:

- wg danych GUS w 2021 roku do oddziałów przy szkołach podstawowych ogólnodostępnych uczęszczało 103,0 tys. uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
- w 2021 roku osób z rozpoznaniem autyzmu i zespołu Aspergera do 17 lat było w Polsce blisko 74 tys. W 2020 roku prawie 62,5 tys., w 2019 roku blisko 57 tys.
- z danych MEN wynika, że w roku szkolnym 2022/2023 na indywidualnym nauczaniu jest ponad 8,1 tys. uczniów.
- z danych MZ wśród dzieci poniżej 15 roku życia szacunkowa liczba diabetyków wynosi 17,7 przypadków na 100 tys. mieszkańców
- w oddziałach (przy szkołach ponadpodstawowych ogólnodostępnych) uczyło się 23,7 tys. uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym 38,5% osób w oddziałach przy liceach ogólnokształcących, 31,6% osób w oddziałach przy technikach oraz 29,2% osób w oddziałach przy branżowych szkołach I stopnia.

Szacując potrzebne ilości asystentów na najbliższe lata należy również wsiąść pod uwagę zbliżający się wielkimi niż demograficzny, który zmniejszać będzie ilość dzieci w edukacji. Jednakże patrząc na wzrost ilości dzieci z rozpoznaniem autyzmu i zespołu Aspergera wymagać będzie bardziej wyspecjalizowanej kadry szkolnej.

Dodatkowo planując ilości asystentów należy wziąć pod uwagę:

- ograniczoną ilość osób zainteresowanych wykonywaniem takiego zawodu;
- ograniczenia wynikające z tempa szkolenia kolejnych osób na kursach ASPE i ASPEZ;
- ograniczenia finansowe.

Na podstawie dostępnych danych, doświadczeń ze zrealizowanego pilotażu oraz posiadanej wiedzy i wieloletniego doświadczenia w branży edukacyjnej realizator określa, iż zasadnym jest na dzień dzisiejszy przyjęcie poniżej wskazanych w tabeli założeń: .

Nazwa placówki edukacyjnej	Ilość placówek	Ilość asystentów średnio na placówkę	Ilość asystentów łącznie
przedszkola i punkty przedszkolne	15 155	1	15 155
szkoły podstawowe	13 122	1	13 122
szkoły ponadpodstawowe	6 262	0,2	1 252
SUMA:			29 529

Jednocześnie wzięto pod uwagę stronę rynkową przedsięwzięcia tj.:

- poziom określający możliwość wykwalifikowania asystentów w jednym czasie,
- niską chłonność rynku pracy zarówno po stronie pracowników jak i pracodawców z uwagi na obecny brak jasnych regulacji prawnych dotyczących zatrudnienia asystentów.

Rok szkolny	Koszt wdrożenia programu
24/25	54 310 800,00 zł
25/26	161 152 105,00 zł
26/27	347 882 681,25 zł
27/28	556 752 755,78 zł
28/29	808 229 581,00 zł
29/30	1 083 439 856,86 zł
30/31	1 384 129 286,36 zł
31/32	1 712 158 809,16 zł
32/33	2 069 511 761,03 zł
33/34	2 458 301 461,06 zł
34/35	2 880 779 251,69 zł

Zakłada się, iż w przy nakładzie 13 mld w perspektywie 10 najbliższych lat wyszkoli się i utrzyma w przedszkolach i szkołach 101 000 ASPE i 6 800 ASPEZ. Co daje obecnych w szkołach 101 000 specjalistów.

Tabela 6. Symulacja kosztów wyszkolenia i zatrudnienia ASPE i ASPEZ w pespektywie 10 lat.

koszt wdrożenia programu	rok szkolny	ilość ASPE	koszt wynagrodzenia ASPE os/rok	koszt zatrudnienia ASPE/rok	koszty przeszkolenia		
					na osobę	ilość nowo szkolonych osób	łącznie
54 310 800,00 zł	24/25	500	87 237,00 zł	43 618 500,00 zł	3 000,00 zł	200	600 000,00 zł
161 152 105,00 zł	25/26	1500	91 598,85 zł	137 398 275,00 zł	3 200,00 zł	1000	3 200 000,00 zł
347 882 681,25 zł	26/27	3000	96 178,79 zł	288 536 377,50 zł	3 400,00 zł	1500	5 100 000,00 zł
556 752 755,78 zł	27/28	5000	100 987,73 zł	504 938 660,63 zł	3 600,00 zł	2000	7 200 000,00 zł
808 229 581,00 zł	28/29	7000	106 037,12 zł	742 259 831,12 zł	3 800,00 zł	2000	7 600 000,00 zł
1 083 439 856,86 zł	29/30	9000	111 338,97 zł	1 002 050 772,01 zł	4 000,00 zł	2000	8 000 000,00 zł
1 384 129 286,36 zł	30/31	11000	116 905,92 zł	1 285 965 157,41 zł	4 200,00 zł	2000	8 400 000,00 zł
1 712 158 809,16 zł	31/32	13000	122 751,22 zł	1 595 765 854,43 zł	4 400,00 zł	2000	8 800 000,00 zł
2 069 511 761,03 zł	32/33	15000	128 888,78 zł	1 933 331 708,25 zł	4 600,00 zł	2000	9 200 000,00 zł
2 458 301 461,06 zł	33/34	17000	135 333,22 zł	2 300 664 732,81 zł	4 800,00 zł	2000	9 600 000,00 zł
2 880 779 251,69 zł	34/35	19000	142 099,88 zł	2 699 897 730,57 zł	5 000,00 zł	2000	10 000 000,00 zł

łącny koszty zatrudnienia	ilość ASPEZ	koszt wynagrodzenia ASPEZ os/rok	koszt zatrudnienia ASPEZ/rok	koszty przeszkolenia			łącny koszty zatrudnienia
				na osobę	ilość nowo szkolonych osób	łącznie	
44 218 500,00 zł	100	94 923,00 zł	9 492 300,00 zł	6 000,00 zł	100	600 000,00 zł	10 092 300,00 zł
140 598 275,00 zł	200	99 669,15 zł	19 933 830,00 zł	6 200,00 zł	100	620 000,00 zł	20 553 830,00 zł
293 636 377,50 zł	500	104 652,61 zł	52 326 303,75 zł	6 400,00 zł	300	1 920 000,00 zł	54 246 303,75 zł
512 138 660,63 zł	400	109 885,24 zł	43 954 095,15 zł	6 600,00 zł	100	660 000,00 zł	44 614 095,15 zł
749 859 831,12 zł	500	115 379,50 zł	57 689 749,88 zł	6 800,00 zł	100	680 000,00 zł	58 369 749,88 zł
1 010 050 772,01 zł	600	121 148,47 zł	72 689 084,85 zł	7 000,00 zł	100	700 000,00 zł	73 389 084,85 zł
1 294 365 157,41 zł	700	127 205,90 zł	89 044 128,95 zł	7 200,00 zł	100	720 000,00 zł	89 764 128,95 zł
1 604 565 854,43 zł	800	133 566,19 zł	106 852 954,74 zł	7 400,00 zł	100	740 000,00 zł	107 592 954,74 zł
1 942 531 708,25 zł	900	140 244,50 zł	126 220 052,78 zł	7 600,00 zł	100	760 000,00 zł	126 980 052,78 zł
2 310 264 732,81 zł	1000	147 256,73 zł	147 256 728,25 zł	7 800,00 zł	100	780 000,00 zł	148 036 728,25 zł
2 709 897 730,57 zł	1100	154 619,56 zł	170 081 521,12 zł	8 000,00 zł	100	800 000,00 zł	170 881 521,12 zł

Kolejne pytanie badawcze jakie zostało sformułowane dotyczy **korzyści jakie płyną z włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki i kto jest ich podmiotem?** Patrząc szeroką perspektywą, korzyści te są wieloaspektowe, dalekosiężne, a mówiąc górnolotnie dają nadzieję i szanse na głębokie, tak długo wyczekiwane, zmiany społeczne. Idąc tropem podmiotów, które mają szansę skorzystać z tego wdrożenia dokonano poniższego podziału.

1. **KORZYŚCI UCZNIÓW ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI.** Uczniowie dzięki ASPE mają szansę „pójść do szkoły” i zaważyć o swoje życie. Otrzymują towarzysza, który umożliwia im pojawienie się i zaistnienie w swojej grupie rówieśniczej. Otrzymują pomoc w odnalezieniu się w nowym środowisku obfitującym w zmienne sytuacje. Udzielane wsparcie ma szansę wyeliminować pojawiające się napięcia i niepokoje np. z powodu trudności w poruszaniu się po nieznanym budynku. Dzięki obecności Asystenta uczeń, który samodzielnie nigdy nie podjąłby pewnych aktywności, z jego wsparciem jest w stanie pokonać wiele przeszkód i dążyć wytrwale do obranego celu. Asystent to narzędzie pozwalające zapobiec wykluczeniu i izolacji uczniów ze specjalnymi potrzebami. Na dalszym etapie życia, jak również na kolejnych etapach kształcenia, ta pomoc przyczynia się do przejęcia kontroli nad własnym życiem przez tych uczniów, którzy mają możliwość skorzystania z niej. Asystent może się okazać jedyną, prócz rodzica, osobą w środowisku dziecka/ucznia, która jest kanałem komunikacji ze światem zewnętrznym.
2. **KORZYŚCI DLA ŚRODOWISKA SZKOLNEGO.** Wiemy doskonale, jak skomplikowana jest organizacja kształcenia specjalnego na terenie szkoły ogólnodostępnej, ponieważ musi ona uwzględniać bardzo wiele różnorodnych indywidualnych potrzeb każdego ucznia. Zatrudnienie asystenta ucznia usprawni organizację bieżącej pracy, spowoduje wzrost poczucia bezpieczeństwa i ograniczy do minimum przejawy nietolerancji wywołanej specyficznym zachowaniem ucznia. Wpłynie na komfort psychiczny i postawy wszystkich uczniów, dlatego też powinien on stać się nieodłącznym ogniwem w procesie wspomagania dziecka niepełnosprawnego w szkole.
3. **KORZYŚCI ŚRODOWISKA RODZINNEGO PRACA, RELACJE ZE SZKOŁĄ, ODCIĄŻENIE.** Pierwsza korzyść dla tej grupy, jaka się nasuwa, to możliwość wytchnienia, odciążenia, złapania fizycznego i psychicznego oddechu. Niejednokrotnie możliwość stopniowego powrotu do aktywności zawodowej. Bezpiecznego usamodzielniania, najczęściej dziecka z niepełnosprawnością, tak by mógł wchodzić w samodzielności. Patrzenia na jego rozwój, również przez mierzenie się z nowymi przeciwnościami. Kolejna korzyść to wypracowanie spersonalizowanego kontaktu ze szkołą, posiadanie niejako rzecznika swojego dziecka.

4. KORZYŚCI DLA SAMYCH ASPE. To możliwość podjęcia zatrudnienia, w tym możliwość przekwalifikowania się. Pozyskanie stabilnego zatrudnienia. Nauka nowych kompletacji społecznych.

Wydaje się, że największym **ryzykiem realizacji procesu** jest nie podjęcie przez ogół społeczeństwa „tematu włączania” i/lub pozostawienie go na poziomie deklaratywnym, przyjmowanym z biernym oporem czy obojętnością.

Taką refleksją dzieli się portal www.funduszeuropejskie.gov.pl informując o wejściu w życie Ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. *„Mamy świadomość, że dostępności nie ustanowimy prawem. Ona sama w sobie jest prawem. Możemy natomiast utorować jej drogę przepisami. 20 września weszła w życie ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami – kręgosłup Programu Dostępność Plus.”⁴* Jest to jakaś esencja istoty sprawy, wobec której podejmujemy wspólny namysł, refleksje i wysiłek. Temat, który nie dotyczy tylko szkoły, ale jest jakąś powszechną „sprawą”, która jest prawem każdego dziecka, ucznia, człowieka, obywatela.

Zatem realizacja projektu „Asystent Ucznia o Specjalnych Potrzebach Edukacyjnych – pilotaż” i przygotowane w jego ramach koniecznych dokumentów, projektów regulacji prawnych, jest kolejnym etapem cytowanego wyżej „torowania drogi”. I by realne włączenie, społeczna inkluzja następowała, takie regulacje muszą nastąpić i są nieodzowną częścią tego procesu. W 2023 roku mija równo 30 lat od wprowadzania pierwszych regulacji pranych dotyczących edukacji włączającej dzieci z niepełnosprawnościami.

Czy jako społeczeństwo jesteśmy w innym miejscu? Tak.

Czy jest to miejsce, które mnie satysfakcjonuje? Nie.

Co zrobię JA by szeroko pojęta dostępność nie była prawem a rzeczywistością?

Pewnego dnia uczeń zapytał mistrza:

- Jak długo trzeba czekać na zmiany?

Mistrz odpowiedział

- jak chcesz oczekiwać – to długo

⁴www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus/ustawa-o-dostepnosc-i/; data dostępu: 18.11.2023

II obszar badawczy:
koszty „koszty zaniechania” wprowadzenia do głównego nurtu polityki programu ASPE

Kontrole przeprowadzone przez Najwyższą Izbę Kontroli, w przeciągu ostatnich 5 lat, obejmujące tematycznie obszar edukacji osób z niepełnosprawnościami, również w kontekście skutków wprowadzania zmian legislacyjnych w 2017 roku, jasno pokazują, iż proces wdrażania edukacji włączającej naznaczony jest wieloma błędami i niedostatkami.

Co więc oznacza pozostawienie takiego stanu rzeczy bez wprowadzania zmian?

Ile Nas, to znaczy polskie społeczeństwo, kosztuje pod względem ceny i jakości życia obecny stan nauczania uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych? I jest po to pytanie o koszty ponoszone przez włączanych i włączających. Ile nas kosztować będzie zaniechanie wdrożenia rozwiązania?

Pierwsze pojawia się pytanie o jakość realizowanej edukacji w szkołach ogólnodostępnych bez ASPE. To z czym mamy do czynienia dziś to:

1. Wtórne wykluczanie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Obecnie duża część nauczycieli nie czuje się gotowa na przyjęcie ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi do klasy, w której uczy. Najwięcej trudności sprawia realizacja założeń edukacji włączającej na kolejnych etapach edukacyjnych następujących po edukacji wczesnoszkolnej. Oprócz szkolenia nauczycieli ważne jest, aby rozbudować system działań wspierających szkoły poprzez zatrudnienie odpowiedniej liczby specjalistów w zależności od potrzeb, zwłaszcza: pedagogów specjalnych, psychologów, logopedów i innych, którzy – współpracując z nauczycielami przedmiotowymi – mogą oni dzielić się wiedzą, umiejętnościami oraz prowadzić specjalistyczne działania wspierające funkcjonowanie ucznia.⁵

Bez odpowiedniego **wsparcia procesu inkluzji**, dochodzi do procesów całkiem odwrotnych. Kadra nauczycielska, która nie jest przygotowana na ten proces, nie rozumiejąc go i nie mając

---

⁵K. Szczepkowska. Edukacja włączająca w szkole. Szanse i wyzwania //zpe.gov.pl/a/edukacja-wlaczajaca-w-szkole-szanse-i-wyzwania/Db-J4Q6mQr; data dostępu: 18.11.2023

dodatkowych narzędzi nie wpiera go. Dzieci zdrowe, które miałyby być przedmiotem edukacji włączającej finalnie jeszcze bardziej wpadają w mechanizm wykluczenia, gdyż nie rozumieją okoliczności, zachowań, doświadczają agresji. Niechęć i wyobcowanie rosną. Można by rzec, iż jest to operacja robiona na żywym organizmie bez znieczulenia.

2. Zaburzenie roli nauczyciela wspomagającego

Nauczyciel wspomagający to wykwalifikowany specjalista, który winien wspierać uczniów wymagających dodatkowej pomocy **w procesie edukacyjnym**. Ten rodzaj nauczyciela koncentruje się na szczególnych potrzebach konkretnego ucznia lub grupy uczniów, zapewniając im indywidualne wsparcie w nauce.

Nauczyciel wspomagający ma za zadanie wspierać uczniów w realizacji zadań edukacyjnych, dostosowując metody nauczania do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów. Jego obowiązki mogą obejmować prowadzenie zajęć z podopiecznymi, współpracę z nauczycielami przedmiotowymi, ocenianie postępów uczniów oraz utrzymywanie stałego kontaktu z rodzicami.⁶

A czy rzeczywiście tak jest? Czy jeden z najlepiej wykwalifikowanych specjalistów w szkole, jak już jest, zajmuje się tylko edukacją dziecka?

Obecna szkoła boryka się z brakami kadrowymi. Brakuje nauczycieli w zasadzie każdego poziomu i każdej specjalności. Tak więc gdy, nauczyciel dedykowany uczniowi SPE jest obecny, jego zakres obowiązków poszerza się o wszystkie aspekty życia szkolnego ucznia i nie jest to same nauczanie. **Czy nie jest to marnowanie, i tak ograniczonych, zasobów?** Nauczyciel wspomagający, gdyby miał wsparcie ASPE mógłby skupić się na nauczaniu i pracować nad jego jakością, w tym dbać o proces włączania.

Można tu również wskazać aspekt czysto ekonomiczny. Lepiej wykształcony i lepiej opłacany nauczyciel realizuje zadania, których nikt innym (zgodnie z przepisami) nie może podjąć. Zadania czysto opiekuńcze, techniczne czy organizacyjne dotyczące dziecka może wykonywać osoba o niższym wykształceniu i tym samym niżej opłacana.

Obecnie braki ilościowe i jakościowe kadr w edukacji budzą wiele niepokoju, frustracji i są ogromnym wyzwaniem. To opracowanie nie dotyczy tego aspektu edukacji jednak jest ważnym elementem jakości edukacji włączającej. Poszerzenie grona kadry szkoły o personel wspomagający nauczycieli w sposób naturalny obniżyłoby poziom napięcia i frustracji kadry szkoły,

---

⁶www.ire-studia.edu.pl/nauczyciel-wspomagajacy-kim-jest-i-kto-moze-nim-zostac/; data dostępu: 18.11.2023

a co za tym idzie jakości udzielanego wsparcia dzieciom.

3. Rezygnacja z nauczania włączającego na korzyść nauczania indywidualnego

Z założenia indywidualne nauczanie jest formą kształcenia przeznaczoną dla dzieci, których **stan zdrowia** nie pozwala na uczęszczanie i przebywanie w szkole. W ostatnich latach zdarzało się, że ta forma edukacji była zalecana także uczniom mającym trudności w funkcjonowaniu szkolnym, które nie zawsze wynikały ze stanu zdrowia, ale również uczniom sprawiającym trudności wychowawcze, napotykającym na problemy w uczeniu się podczas zajęć z niektórych przedmiotów oraz uczniom z niepełnosprawnością. Ich ograniczenia w funkcjonowaniu szkolnym wynikały czasem z niedostosowania środowiska do potrzeb (np. istniejące bariery architektoniczne, brak wykwalifikowanej kadry, niewłaściwe metody kształcenia, brak dostosowań). Sytuacja ta powodowała częste, nie zawsze uzasadnione, organizowanie nauczania indywidualnego.⁷

Zasadnicza zmiana w zakresie sposobu organizacji indywidualnego nauczania została wprowadzona 1 września 2017 r. (rozporządzeniem MEN z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży – dotyczyło szkół „starego” ustroju szkolnego oraz rozporządzeniem z 9 sierpnia 2017 r. dla szkół „nowego” ustroju). Zrezygnowano wówczas z regulacji, która dopuszczała w określonych przypadkach organizowanie indywidualnego nauczania w pomieszczeniach szkoły. Jak uzasadniali projektodawcy forma indywidualnego nauczania przeznaczona jest dla uczniów, których stan zdrowia znacznie utrudnia lub uniemożliwia uczęszczanie do szkoły, a w konsekwencji realizację obowiązku szkolnego i obowiązku nauki na terenie szkoły (Uzasadnienie do projektu rozporządzenia).⁸ Finalnie po wprowadzeniu tego rozwiązania ilość uczniów w nauczaniu indywidualnym spadła.

W szkołach przybywa dzieci z orzeczeniami o niepełnosprawności – rodzice nie chcą posyłać ich do szkół specjalnych, a nieprzygotowani nauczyciele nie radzą sobie w sytuacji pojawienia się dziecka z niepełnosprawnością w klasie. Często stosowanym rozwiązaniem jest skierowanie dziecka do nauczania indywidualnego, czyli odizolowanie go od środowiska szkolnego. A w procesie edukacji liczy się nie tylko przekazywanie wiedzy (które w przypadku nauczania indywidualnego jest bardzo ograniczone: dla uczniów klas I – III szkoły podstawowej - 6 do 8 godzin, klasy IV - VI - 8 do 10 godzin tygodniowo, VII-VIII 10 do 12 godzin), ale i oddziaływanie

⁷Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Mielcu, Komu i na jakich zasadach przysługuje nauczanie indywidualne? <http://www.poradniamielec.pl/komu-i-na-jakich-zasadach-przysluguje-nauczanie-indywidualne/>, data dostępu: 18.11.2023

⁸K. Liszka-Michałka, K. Sekuła, Uczniowie w nauczaniu indywidualnym w latach 2016-2021, <https://www.zpp.pl/arttykul/2167-uczniowie-w-nauczaniu-indywidualnym-w-latach-2016-2021#:~:text=Eksperci%20Związku%20Powiatów%20Polskich%20przygotowali%20kolejną%20analizę%20której,psychologiczno-pedagogiczne%20wydały%20orzeczenie%20o%20braku%20potrzeby%20indywidualnego%20nauczania.>, data dostępu: 18/11/2023

na jednostkę w celu przystosowania jej do życia w społeczeństwie, czyli tzw. aspekt socjalizacyjny. Dziecko w procesie socjalizacji pierwotnej jest pobudzane przez przedmioty, a dopiero z upływem czasu nabywa zdolności myślenia pojęciowego, uczy się języka, opanowuje wiedzę i umiejętności społeczne. W końcu wchodzi w świat instytucji społecznych, w którym dokonuje się wtórna socjalizacja jednostki. Wdrażanie nawyków uspołecznienia nawet w normalnie funkcjonującym zespole nie należy do łatwych, tym bardziej w trybie kształcenia indywidualnego, opartego na edukowaniu w hermetycznym społecznie środowisku! Ważny jest kontakt dziecka z rówieśnikami i nauczycielem: oni dostarczają mu okazji do pełnienia różnych ról życiowych. Identyfikowanie się więc z postaciami spotykanymi w życiu szkolnym, przyjmowanie autorytetów jest nieodzowne w kształceniu. Nauczanie indywidualne bywa okupione większymi stratami niż zyskami. Za naruszające normy uchodzi np. kierowanie dziecka niedowidzącego na nauczanie indywidualne w domu, ograniczanie mu kontaktów z kolegami, nie tylko w szkole, ale i w środowisku rodzinnym. Rodzi się pytanie: **Czy uczeń pobierający wykształcenie w trybie indywidualnym ma w pełni możliwość korzystania z procesu socjalizacyjnego?**⁹

Warto zwrócić uwagę na niezastąpioną w przypadku dzieci z niektórymi dysfunkcjami rolę środowiska rówieśniczego oraz poczucia przynależności do grupy. Tylko przebywając wśród innych uczniów jako członkowie klasy, dzieci te mają możliwość kształtowania i rozwijania swoich umiejętności psychospołecznych. Uczniowie realizujący przed dłuższy czas nauczanie w trybie indywidualnym mogą mieć trudności z włączeniem się do grupy. Może się także zdarzyć, że ich kłopoty z funkcjonowaniem nasilą się. **Nasuwa się odpowiedź negatywna, co oznacza, iż uczeń może wyrosnąć na dorosłą osobę nieprzystosowaną do życia w społeczeństwie, wymagającą ciągłej obecności osoby opiekującej się/towarzyszącej.**

Tymczasem w krajach, które mają najbardziej włączające społeczeństwa nauczanie indywidualne dotyczy zaledwie promili uczniów i jest ograniczone np. do dzieci, dla których kontakt z rówieśnikami jest zagrożeniem (m.in. dzieci z obniżoną odpornością w wyniku choroby lub w trakcie chemioterapii). W Polsce, pomimo wyraźnego spadku ilościowego dzieci kierowanych do nauczania indywidualnego jest ona wciąż bardzo duża.

Ważnym jest pytanie, dlaczego tak się dzieje? Analiz, dyskusji, konceptów w poszukiwaniu odpowiedzi na to pytanie było, jest i będzie bardzo wiele. Odpowiedzi będą różne i będą się zmieniać przede wszystkim w kontekście zachodzących zmian społecznych, które w ostatnim dziesięcioleciu są bardzo dynamiczne. **Wydaje się, że to dynamika, jej tempo, wpływa zasadniczo na warunki życia „zwykłej” szkoły. To dzieci będące najbardziej „chłonną gąbką” zachodzących w społeczeństwie zmian są ich odzwierciedleniem. Szkoła potrzebuje narzędzi by móc adekwatnie reagować do zmieniających się potrzeb. By przy ograniczonych zasobach**

⁹K. Bocheńska, Nauczanie indywidualne – potrzeba czy wymysł, http://www.edukacjaidualog.pl/archiwum/2005,103/padziernik,212/nauczanie_indywidualne_-_potrzeba_czy_wymysl,1836.html, data dostępu: 18/11/2023

kadrowych, finansowych móc wspierać proces edukacji włączającej. Dlatego kierunek wyznaczony przez autorów ASPE wydaje się słusznym i przychodzić z realnym wsparciem dla ucznia i społeczności szkolnej.

Drugie pytanie, które chcemy postawić to cena realizowanej edukacji w szkołach ogólnodostępnych bez Asystenta. Wspomniane wcześniej aspekty jakościowe są przy dostępnych danych niemożliwe do wiarygodnego oszacowania. To co można wyliczyć to koszt wyboru nauczania indywidualnego.

Nauczanie indywidualne w aspekcie ekonomicznym jest nauczaniem bardzo drogim. Podstawowymi kosztami są koszty kadry pedagogicznej, na które składają się:

- koszty wynagrodzenia: za realizowanie godzin indywidualnego nauczania w ramach pensum, nauczyciel nie otrzymuje dodatkowego wynagrodzenia z tego tytułu; jeżeli indywidualne nauczanie prowadzone jest w ramach godzin ponadwymiarowych, wtedy przysługuje wynagrodzenie za godziny ponadwymiarowe wypłacone według stawki osobistego zaszerogowania nauczyciela, z uwzględnieniem dodatku za warunki pracy;
- dodatkowe wynagrodzenie w przypadku indywidualnego nauczania może wynikać z tytułu pracy w trudnych lub uciążliwych warunkach pracy – tzw. dodatek za warunki pracy (m.in.: prowadzenie indywidualnego nauczania dziecka zakwalifikowanego do kształcenia specjalnego);
- jeżeli nauczyciel zmuszony jest do dojazdu do dziecka, to może przysługiwać mu zwrot kosztów dojazdów związanych w wykonywaniem przez nauczyciela jego obowiązków pracowniczych poza stałym miejscem pracy.

Koszt nauczania indywidualnego w przeliczeniu na 1 ucznia

Tabela 5. Wysokość średniego wynagrodzenia nauczycieli z różnym stopniem awansu zawodowego

poziom awansu zawodowego nauczyciela	wysokość wynagrodzenia (jako % kwoty bazowej*)	wysokość wynagrodzenia (w PLN)
stażysta	100	3 537,80
kontraktowy	111	3 537,80
mianowany	144	5 094,43
dyplomowany	184	6 509,55

Źródło: opracowanie www.prawo.pl na podstawie obowiązujących przepisów prawa

* wysokość kwoty bazowej dla nauczycieli w 2022 roku to: 2 717,59 PLN¹⁰

¹⁰ Źródło: <http://www.prawo.pl/oswiata/wynagrodzenie-nauczyciela-od-1-wrzesnia-2022-r,515088.html>; data dostępu: 18/11/2023

Obliczenia dokonane są wg stawki wynagrodzenia minimum jak dla nauczyciela początkującego tj. 3 537,80 zł/mc oraz maksimum jak dla nauczyciela dyplomowanego 6 509,55 zł/mc. Pensum nauczycieli wynosi 40 godz. pracy w tygodniu. Połowę muszą poświęcić na zajęcia z uczniami (18 lekcji oraz 2 godz. zajęć dodatkowych).

Średnio godzina pracy nauczyciela (bez dodatków) wynosi w wersji min. wynosi **22,11 zł/h** oraz w wersji max. **40,68 zł/h**

Ilość godzin jaką winien przeznaczyć nauczyciel na kształcenie indywidualne jednego ucznia wynosi zgodnie z § 9.1 Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz.U. z dnia 29 sierpnia 2017 r.)

1. Dla uczniów zerowego etapu edukacyjnego (klasy wstępnej) – od 4 do 6 godzin w tygodniu;
2. Dla uczniów klas I – III szkoły podstawowej – od 6 do 8 godzin;
3. Dla uczniów klas IV – VI szkoły podstawowej – od 8 do 10 godzin;
4. Dla uczniów klas VII i VIII szkoły podstawowej – od 10 do 12 godzin;
5. Dla uczniów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych – od 12 do 16 godzin.

Przy średniej ilości tygodni nauki szkolnej 35 - 36¹¹ wartość pracy nauczyciela na rzecz jednego ucznia w kształceniu indywidualnym w wariancie min. wynosi **114 618,24 zł** zaś w wariancie max wynosi **210 885,12 zł** (przy stawkach obowiązujących na rok 2022).

---

¹¹ Zmiany w organizacji pracy szkół wynikające z podstawy programowej oraz ramowych planów nauczania, ORE

Tabela 7. Koszt pracy nauczyciela dla kształcenia 1 ucznia w nauczaniu indywidualnym

Liczba godzin w tygodniu w zależności od poziomu nauczania	średnia liczba tyg. w roku	Liczba godzin w 1 roku szkolnym							ilość h
		Klasa '0"	Klasa '1"	Klasa '2"	Klasa '3"	Klasa '4"	Klasa '5"	Klasa '6"	
Zerowy etap edukacyjny – od 4 do 6 h	36	216							216,00,00
Klasy I – III szkoły podstawowej – od 6 do 8 h;	36		288						864,00
Klasy IV – VI szkoły podstawowej – od 8 do 10 h;	36					360	360	360	1 080,00
Klasy VII - VIII – od 10 do 12 h;	36								864,00
Szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne – od 12 do 16 h									2 160,00
Koszt 1 h pracy nauczyciela wersja min.									22,11
Koszt 1 h pracy nauczyciela wersja max.									40,68
Wartość min. pracy nauczyciela dla kształcenia 1 ucznia w nauczaniu indywidualnym									114 618,24
Wartość max. pracy nauczyciela dla kształcenia 1 ucznia w nauczaniu indywidualnym									210 885,12

Liczba godzin w tygodniu w zależności od poziomu nauczania	średnia liczba tyg. w roku	Liczba godzin w 1 roku szkolnym							ilość h
		klasa '7"	klasa '8"	klasa '1"	klasa '2"	klasa '3"	klasa '4"		
Zerowy etap edukacyjny – od 4 do 6 h	36								216,00,00
Klasy I – III szkoły podstawowej – od 6 do 8 h;	36								864,00
Klasy IV – VI szkoły podstawowej – od 8 do 10 h;	36								1 080,00
Klasy VII- VIII – od 10 do 12 h;	36	432	432						864,00
Szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne – od 12 do 16 h				432	576	576	576		2 160,00
Koszt 1 h pracy nauczyciela wersja min.									22,11
Koszt 1 h pracy nauczyciela wersja max.									40,68
Wartość min. pracy nauczyciela dla kształcenia 1 ucznia w nauczaniu indywidualnym									114 618,24
Wartość max. pracy nauczyciela dla kształcenia 1 ucznia w nauczaniu indywidualnym									210 885,12

Ministerstwo Edukacji Narodowej nie gromadzi informacji dotyczących kosztów ponoszonych przez samorządy z tytułu organizacji indywidualnego nauczania, gdyż środki na jego realizację uwzględniane są w ramach części oświatowej subwencji ogólnej. W przypadku uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego do podstawy subwencji doliczane są tzw. wagi subwencyjne:

- P2 = 1,4 – uczniowie z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim,
- P3 = 2,9 – uczniowie niewidomi i słabowidzący, z niepełnosprawnością ruchową,
- P4 = 3,6 – uczniowie niesłyszący i słabosłyszący, upośledzeni umysłowo w stopniu umiarkowanym lub znacznym,
- P5 = 9,5 – uczniowie upośledzeni umysłowo w stopniu głębokim (realizujący obowiązek szkolny lub obowiązek nauki przez uczestnictwo w zajęciach rewalidacyjnowychowawczych), uczniowie z autyzmem i Zespołem Aspergera, z niepełnosprawnościami sprzężonymi.

Kwota, jaką podaje w komunikatach prasowych MEiN na jednego ucznia jest średnią arytmetyczną i – jak szacuje Ministerstwo Edukacji i Nauki – kwota na jednego ucznia, jaka wynika ze standardu A w 2023 r. wynosi 6 947,00 zł. Natomiast to jaką kwotę z subwencji dostanie na ucznia jednostka samorządu terytorialnego jest wyliczane w oparciu o przeliczeniową liczbę uczniów z roku bazowego, według wzoru i sposobu wskazanego w rozporządzeniu obowiązującym w danym roku Informację o kwocie udzielonej subwencji.¹²

Często jednak po przeliczeniu zwiększonych środków finansowych w wagach i po przeliczeniu wynagrodzenia nauczycieli specjalistów realizujących nauczanie indywidualne okazuje się, że środki są niewystarczające na to zadanie i gminy muszą dokładać.

Prawo oświatowe (art. 11) nakłada na samorządy obowiązek przeznaczania środków na zadania związane ze specjalną organizacją nauki i metod pracy w wysokości nie niższej niż otrzymywane na ten cel w subwencji.

Jak wynika z przytoczonych danych kwoty przeznaczane na nauczanie indywidualne są ogromne. Aby orientacyjnie zobaczyć skalę problemu wystarczy przemnożyć podane koszty nauczania indywidualnego przez ilość uczniów w Polsce.

Zaniechanie wdrażania programu APSE i podobnych rozwiązań spowoduje, iż dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi będą nadal kierowane do nauczania indywidualnego co generuje bardzo wysokie koszty przy niskiej efektywności oraz nie przygotowuje osób z niepełnosprawnością do aktywności społecznej i zawodowej w przyszłości, co w konsekwencji

---

¹² J. Szwadźba, Ile wynosi dotacja na ucznia z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego? <http://epedagogika.pl/ksztalcenie-i-wychowanie/ile-wynosi-dotacja-na-ucznia-z-orzeczeniem-o-potrzenie-ksztalcenia-specjalnego-7138.html>, data dostępu: 18/11/2023

generować będzie kolejne koszty w postaci zasiłków i rent, zamiast przyczyniania się własną pracą do wzrostu zamożności państwa.

Koszt indywidualnego nauczania to również kwestia rezygnacji z pracy jednego z rodziców. Rodzic ucznia objętego nauczaniem indywidualnym w większości przypadków zmuszony jest zrezygnować z pracy zawodowej – ze względu na konieczność opiekowania się uczniem, ale także ze względu na małą liczbę godzin nauki (musi pomóc dziecku zrealizować materiał).

W takiej sytuacji rodzicowi przysługuje świadczenie pielęgnacyjne (2 458 zł) i zasiłek pielęgnacyjny wynosi (215,84 zł) łącznie otrzymuje 2 673,84 zł, przy czym składki na ubezpieczenie emerytalne są odprowadzane od 2 458 zł, co z kolei oznacza, iż po osiągnięciu wieku emerytalnego wysokość otrzymywanych środków może być tak niska, że samodzielne utrzymanie się będzie wymagało opierania się na wsparciu pomocy społecznej (zasiłkach). Pracując zaś i otrzymując nawet za najniższe wynagrodzenie rodzic dysponowałby kwotą 3 680 zł brutto. Przyjmując zaś, że jeśli rodzic pozostaje bez pracy przez okres od urodzenia dziecka do końca szkoły, to jest to ok. 19 lat spędzonych poza rynkiem pracy. Takie osoby najczęściej już nie wracają do zatrudnienia, za to chętnie korzystają z prawa do wcześniejszej emerytury.

Brak podjęcia zatrudnienia przez rodzica

a. Uzyskanie świadczenia pielęgnacyjnego dla rodziców rezygnujących z pracy zawodowej, by opiekować się niepełnosprawnymi dziećmi.

Od stycznia br. świadczenie to wynosi 2 458 zł, założono okres 25 lat pobierania zasiłku (jako najwcześniejszego możliwego okresu, po którym rodzic może przejść na wcześniejszą emeryturę) wynosi **737 400,00 zł**.

b. Odprowadzanie składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i społeczne przez gminę, z tytułu pobierania świadczenia pielęgnacyjnego. Zgodnie z obowiązującym art. 40 ustawy z dnia 7 lipca 2023 o świadczeniu wspierającym wnoszącym zmiany do ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1230) za osobę pobierającą świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy albo zasiłek dla opiekuna wójt, burmistrz lub prezydent miasta opłaca składkę na ubezpieczenia emerytalne i rentowe od podstawy odpowiadającej wysokości odpowiednio: 1) pobieranego świadczenia pielęgnacyjnego albo pobieranego specjalnego zasiłku opiekuńczego przysługujących na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, 2) pobieranego zasiłku dla opiekuna przysługującego na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów - przez okres niezbędny do uzyskania okresu ubezpieczenia (składkowego i nieskładkowego) odpowiednio 20-letniego przez kobietę i 25-letniego przez mężczyznę. Wysokość tych składek jest pochodną wielkości świadczeni pielęgnacyjnego. Od zasiłku odprowadzane są składki na ZUS w kwocie 221 zł co przy zobowiązaniu 25 lat koniecznego okresu składkowego i nieskładkowego wynosi

66 366,00 zł.

c. Przejście na wcześniejszą emeryturę.

Świadczenie to przysługuje „osobom opiekującym się dzieckiem wymagającym stałej opieki i wynika to z art. 58 ust. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jedn. Dz. U. z 2006r. Nr 139, poz. 992 z późn.zm.). Zgodnie z tym przepisem, osoba zdolna do pracy, lecz niepozostająca w zatrudnieniu ze względu na konieczność sprawowania opieki nad dzieckiem wymagającym stałej pielęgnacji, posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności wraz ze wskazaniem, o których mowa w art. 6b ust. 3 pkt 7 i 8 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, za które ośrodek pomocy społecznej opłacał składkę na ubezpieczenia społeczne przed dniem 1 stycznia 1999 r., nabywa prawo do emerytury bez względu na wiek, jeżeli:

- w dniu 1 stycznia 1999 r. ukończyła co najmniej 45 lat,
- posiada okres ubezpieczenia (składkowy i nieskładkowy) wynoszący co najmniej 20 lat w przypadku kobiet i 25 lat w przypadku mężczyzn.¹³

„W związku ze zrównaniem wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn zrównany będzie również okres składkowy i nieskładkowy, który warunkuje prawo do podwyższenia emerytury do minimalnej wysokości. Po 31 grudnia 2013 r. nastąpi stopniowe wydłużanie z 20 do 25 lat okresu składkowego i nieskładkowego, uprawniającego kobiety urodzone po 31 grudnia 1948 r. do emerytury w minimalnej wysokości. [...] Konsekwencją tej zmiany jest stopniowe wydłużanie do 25 lat okresu opłacania składek za osobę pobierającą świadczenie pielęgnacyjne”¹⁴

Biorąc pod uwagę dwa warunki brzegowe, okres przysługiwania wcześniejszej emerytury wynosi 22 lata (wiek emerytalny dla kobiet wynosi 67 lat - 45 lat = 22 lata).

Przy symulacji kosztów wzięto pod uwagę stawkę przysługującej najniższej emerytury tj.: 1 191,33 zł¹⁵, co w przeciągu 22 lat da kwotę: **314 511,10 zł.**

Gdy przyjrzymy się zagadnieniu izolacja vs integracji dzieci z przewlekłą chorobą i/lub z niepełnosprawnością dostrzeżemy kolejny obszar kosztów, które państwo i społeczeństwo będzie ponosić. Są to koszty nieusamodzielnienia ucznia, a więc konieczność zapewnienia opieki także wtedy, gdy zabraknie opiekunów – rodziców, bliskich. Oczywiście nie wszystkie osoby mogą stać się w pełni samodzielne, ale różnica np. między wsparciem w postaci wizyt opiekunki społecznej kilka razy w tygodniu, a koniecznością przebywania w opiece 24/dobę jest olbrzymia. Nie wspominając o jakości życia tych osób i ich rodzin. By unaocznić siłę oddziaływania sposobu socjalizacji osoby z niepełnosprawnością i roli postaw społecznych wystarczy przyrzeć się rozpiętości w sposobie funkcjonowania osób o takim samym problemie zdrowotnym:

1. 40-letni niewidomy w pełni uzależniony od opiekunów, mieszkający z nimi i unikający kon-

¹³ Warunki nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem

¹⁴ www.zus.pl/emerytura-dla-pracownikow-opiekujacych-sie-dziecmi-wymagajacymi-stalej-opieki; data dostępu: 18/11/2023.

¹⁵ Najniższe emerytury i renty od 1 marca 2023 r.,

www.zus.pl/swiadczenia/emerytury/kwoty-najnizszych-swadczen-emerytalno-rentowych, data dostępu: 18/11/2023.

taktów ze światem zewnętrznym rencista,

lub

2. niewidomy 40-letni masażysta prowadzący dobrze prosperujący zakład fizjoterapii, żonaty, z dziećmi, z pasją uprawiający żeglarstwo.

Przykład drugi:

1. upośledzonym intelektualnie w stopniu znacznym pensjonariusz domu opieki

lub

członek dobrze funkcjonującej spółdzielni socjalnej niszczącej dokumenty bankowe, posiadający w pracy znajomych, zajęcie i zarabiający na swoje utrzymanie.

Aby jednak zobaczyć w niepełnosprawności nie tylko ograniczenie, ale i szansę (spółdzielnia wygrała przetarg na niszczenie dokumentów, bo jej członkowie nie czytają i nie piszą, więc są najbezpieczniejszymi pracownikami przy niszczeniu wrażliwych danych, a osoby niewidome mają wyjątkowe wyczucie w dłoniach) trzeba mieć postawę otwartą, nastawioną na widzenie w różnorodności szans, a nie problemów. ASPE to narzędzie, które pozwala przygotować środowisko dziecka ze szczególnymi potrzebami, by postawy te kształtować za równo u ucznia z niepełnosprawnością, jak i u uczniów zdrowych. To drugie jest może najważniejsze - bo to zdrowi jako większość zdecydują o tym, czy przyszłe społeczeństwo będzie włączające, czy nie, czerpiące z różnorodności, czy też usuwające ją poza nawias społeczeństwa.

Brak podjęcia zatrudnienia przez osoby niepełnosprawne

Koszty te są trudne do jednoznacznego określenia. W rozumieniu oddzielenia kosztów, które ponosi państwo na te osoby niepełnosprawne, które mogłyby być lepiej wyedukowane i lepiej zsocjalizowane, od tych kosztów, które i tak na nie ponosi.

To co może różnicować, to wypłacane świadczenia dla osób niepełnosprawnych zależne wprost od dochodu (wynikające z prostej zależności lepsza edukacja = lepsza (lub jakakolwiek) praca) i wszystkie świadczenia opiekuńcze, które wynikają z „uzależnienia” się osób od pomocy. Posiadając dane na tym poziomie ogólności, wyliczenie to, byłoby zbyt mało precyzyjne.

Warto podkreślić kwestie wykluczenia (czy braku włączenia) i kosztów społecznych, których nie da się zmierzyć liczbowo, a które są bardzo duże i dotyczą zarówno osób niepełnosprawnych, jak i pełnosprawnych.

Tak więc, rozważając koszty zaniechania wdrożenia programu ASPE, należy uwzględnić zarówno te związane z uczniami korzystającymi z indywidualnego nauczania (koszt edukacji i koszt

przyszłego niepodejmowania zatrudnienia i niesamodzielności w wyniku nieprawidłowej socjalizacji), jak i ich rodzicami/opiekunami (koszt „wypadnięcia z rynku pracy”, wypłacania zasiłków, wcześniejszej emerytury).

W tym aspekcie analizy, wspomnieć należy o najnowszej zmianie legislacyjnej dotyczącej osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów tj. Ustawie z dnia 7 lipca 2023 r. o świadczeniu wspierającym, która zgodnie z zapewnieniami Pawła Wdówika, wiceszefa resortu i pełnomocnika rządu ds. osób niepełnosprawnych pozwoli pracować osobom pobierającym świadczenie pielęgnacyjne bez jakichkolwiek ograniczeń.

Ważna zmiana polega też na tym, że świadczenie pielęgnacyjne jest wypłacane do ukończenia 18. roku życia. Oznacza to, że w momencie, kiedy człowiek z niepełnosprawnością uzyskuje pełnoletność, świadczenie, które pobierają rodzice się kończy, a on sam nabywa prawa do innych świadczeń: do renty socjalnej, do świadczenia uzupełniającego, do nowego świadczenia, jakim jest świadczenie wspierające.

Jak podkreślił wiceminister Paweł Wdówik, świadczenie wspierające oparte jest nie o genezę niepełnosprawności lub orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, ale o poziom potrzeby wsparcia.

Ludzie, mimo posiadania tej samej niepełnosprawności, tego samego stopnia, różnią się między sobą – i to częstokroć bardzo te różnice są widoczne – w zakresie pomocy, jakiej potrzebują. To świadczenie jest dopasowane w taki sposób, żeby odpowiadać na potrzeby. Im większe potrzeby, tym większe świadczenie. Zazaczył, że do oceny będzie używana specjalna skala, która obecnie jest przygotowywana i testowana.¹⁶

Na dziś trudno podejmować się analiz finansowych i prognoz co może wnieść do życia przeciętnej rodziny ta zmiana legislacyjna. Jak realnie przełoży się ona na zmianę jakości jej życia. Wydaje się, że pragnieniem wielu środowisk jest by ta zmiana następowała.

Podsumowując, szacunkowy koszt pozostawienia jednego dziecka w nauczaniu indywidualnym, uwzględniający tylko kilka zmiennych, w przeciągu całego jego życia, wynosi w wersji min. 1 223 000 zł lub w przedstawionej wersji maximum 1 330 000 zł.

---

¹⁶Wiceminister Paweł Wdówik: opiekunowie osób z niepełnosprawnościami będą mogli pracować bez ograniczeń, www.gov.pl/web/rodzina/wiceminister-pawel-wdowik-opiekunowie-osob-z-niepelnosprawnosciami-beda-mogli-pracowac-bez-ograniczen data dostępu: 18/11/2023.

7. WNIOSKI I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE WŁĄCZENIA PRODUKTU DO GŁÓWNEGO NURTU POLITYKI.

WNIOSKI i REKOMENDACJE dot. I obszaru badawczego:

koszty i korzyści włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki oraz ryzyka tego przedsięwzięcia

W.1 Koszty włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki w aspekcie ekonomicznym są stosunkowo niewielkie.

Na ich wartość składają się m.in.:

1. Koszt wdrożenia ASPE 789 633,00 zł.
  - koszt szkolenie ASPE 3 000,00 zł i ASPEZ 6 000,00 zł uśredniono do wysokości 4 500,00 zł
  - koszt zatrudnienia ASPE/ASPE przez okres edukacji przedszkolnej i szkoły podstawowej 785 133,00 zł.
2. Symulacja kosztów wyszkolenia i zatrudnienia ASPE i ASPEZ w perspektywie 10 lat została oszacowana na poziomie 13 mld zł.
3. Koszty związane z zapewnieniem dostępności szkoły mogą pojawić się w katalogu dodatkowych nakładów finansowych jakie poniesie szkoła w ramach wdrażania usług asystenckich. W związku, z tym, iż zobowiązania te wynikają z niezależnych aktów pranych, w tym wyższych rangą i nie zostały wzięte pod uwagę w przedmiotowej analizie.
4. Koszty prac i procesu legislacji włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki zostały w zasadniczej części poniesione i sfinansowane z przedmiotowego projektu i w związku z tym nie zostały wzięte pod uwagę w przedmiotowej analizie.

R.1: Standard ASPE jest atrakcyjną, pod względem jakościowym i ekonomicznym propozycją w obszarze realizacji edukacji włączającej w Polsce.

W.2 Korzyści włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityki są wieloaspektowe i dalekosiężne.

Standard ASPE jest długo oczekiwanym rozwiązaniem dla wielu środowisk zaangażowanych w prace z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Korzyści, zidentyfikowano w każdej grupie interesariuszy. Co najważniejsze i kluczowe, korzyści te odnosić będą sami zainteresowani ich rodzice i opiekunowie. Kolejną grupą, która będzie beneficjentem korzyści to bardzo szerokie środowisko szkolne oraz sami Asystenci.

R.2: Należy promować Standard ASPE, gdyż jest rozwiązaniem „WIN-WIN” („wygrany-wygrany”), każdy interesujesz procesu jest beneficjentem korzyści.

W.3 Ryzykiem realizacji procesu włączenia usług asystenckich do głównego nurtu polityk jest

poziom świadomości i zaangażowania w zagadnienie. Wydaje się, iż ogólne procesy legislacyjne zamierzają, w tym kierunku, jednak sukces jakościowy edukacji włączającej zależy od świadomości i zaangażowania jego uczestników.

R.3: Należy wciąż budować świadomość ogółu społeczeństwa w zakresie wagi i ważności dostępności do nauki wszystkich dzieci, tym bardziej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

R.4 Należy szeroko upowszechnić Standard ASPE jako produkt wymagający stosunkowo niedużych nakładów finansowych do spodziewanych korzyści.

WNIOSKI I REKOMENDACJE dot. II obszaru badawczego: „koszty zaniechania” wprowadzenia do głównego nurtu polityki programu ASPE

W. 4: Nauczanie indywidualne w aspekcie ekonomicznym jest nauczaniem bardzo droгим.

Na jego wartość składają się m.in.:

- koszty pracy nauczyciela, które w wariancie min. wynoszą ok. 11 4618,24 zł zaś w wariancie max wynoszą ok. 210 885,12 zł (przy stawkach obowiązujących na rok 2023)
- koszty rezygnacji z pracy jednego z rodziców
- * 25 lat pobierania zasiłku (jako najwcześniejszego możliwego okresu, po którym rodzic może przejść na wcześniejszą emeryturę) wynosi 737 400,00 zł;
- * odprowadzanie składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i społeczne przez gminę, z tytułu pobierania świadczenia pielęgnacyjnego; przy zobowiązaniu 25 lat koniecznego okresu składkowego i nieskładkowego wynosi 66 366,00 zł.
- * przejście na wcześniejszą emeryturę – przy stawce przysługującej najniższej emerytury tj.: 1 191,33 zł, w ciągu 22 lat stanowi kwotę: 314 511,10 zł.

Dodatkowo pod uwagę należy wziąć koszty społeczne – trudne do wyliczenia, a bardzo istotne. To m.in. koszty nieusamodzielniania osób z niepełnoprawnością.

R. 5: Należy dołożyć wszelkich starań, by Standard ASPE został wdrożony do oferty wszystkich szkół – publicznych i niepublicznych.

R. 6: Należy dołożyć wszelkich starań by Standard ASPE posiadał odpowiednie usankcjonowanie legislacyjne, prawne i organizacyjne w polskiej edukacji i był widziany jako integralna część systemu edukacji włączającej.

Podsumowaniem niech będzie fragment opisu Programu Rządowego Dostępność Plus 2018-2025, realizowanego przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju do 2018 roku.

JAK DOSTĘPNOŚĆ WPŁYWA NA ROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY?

Dostępność wpływa na wiele obszarów życia wszystkich obywateli bez wyjątku, determinując ich indywidualną sytuację społeczną i ekonomiczną oraz warunkując jakość życia. Dla doro-

¹⁷Program Rządowy Dostępność Plus 2018-2025 Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa 2018; data dostępu: 18.11.2023

słego człowieka, zdrowego, w pełni sił, który nie potrzebuje wsparcia w poruszaniu się, doświadczeniu rzeczywistości, dostępność jest najczęściej niezauważalna. **Ale dla wielu osób, czasowo bądź trwale dotkniętych trudnościami, dostępność warunkuje możliwość samodzielnego, niezależnego funkcjonowania i udziału w różnych sferach życia. W życiu codziennym, dostępność miejsca zamieszkania, szkoły, sklepu, środków transportu, miejsca pracy czy urzędów jest jednym z fundamentalnych elementów funkcjonowania społeczeństwa, opartego na zasadach równości i solidarności. Od kondycji dostępności zależy stopień rozwoju tak bardzo dziś potrzebnych więzi- budowanych na przykład w drodze międzypokoleniowej integracji.¹⁷**

Jednym z elementów analizy finansowej jest określenie rentowności przedsięwzięcia. Jest to więc pytanie o analizę skuteczności podjętych przez Realizatora kroków w ramach realizacji tego projektu.

Zaniechanie wdrażania programu ASPE i podobnych rozwiązań spowoduje, iż dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi będą nadal kierowane do nauczania indywidualnego, co generuje bardzo wysokie koszty przy niskiej efektywności oraz nie przygotowuje osób z niepełnosprawnością do aktywności społecznej i zawodowej w przyszłości, co w konsekwencji generować będzie kolejne koszty w postaci zasiłków i rent, zamiast przyczyniania się ich pracą do wzrostu zamożności państwa.